

*Natalia Wowczasta
Lwowski Państwowy Uniwersytet
Bezpieczeństwa i Ochrony Ludności*

CHARAKTERYSTYKA UCZELNI POŻARNICZYCH NA UKRAINIE I W POLSCE

Dzięki niezależności państwowej, uzyskanej przez Ukrainę możliwa była reorganizacja specjalistycznego kształcenia w całym kraju, a zwłaszcza w uczelniach podległych ukraińskiemu Ministerstwu ds. Sytuacji Nadzwyczajnych. Rozwojowi temu sprzyjało wprowadzanie w życie doświadczeń innych państw Europy Zachodniej, w tym Polski, z którą Ukrainę wiąże wieloletnia wspólna historia i bliskie sąsiedztwo.

Analiza porównawcza powstawania, formowania i funkcjonowania instytucji kształcących oficerskie kadry pożarnicze wskazuje na wiele wspólnych cech. Najlepszym przykładem może być współpraca Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Bezpieczeństwa i Ochrony Ludności (LPUBiOL) oraz Szkoły Głównej Służby Pożarniczej w Warszawie.

Lwowski Państwowy Uniwersytet Bezpieczeństwa i Ochrony Ludności to obecnie czołowy zakład naukowy podległy Ministerstwu ds. Sytuacji Nadzwyczajnych, koncentrujący idee i zasady rozwoju nauki, oświaty i przygotowania fachowców w tej dziedzinie. Uczelnia ta dysponuje odpowiednim potencjałem intelektualnym i może pochwalić się ogromnym doświadczeniem w pracy naukowo-metodycznej. Na 15 katedrach pracuje 22 profesorów i 71 doktorów habilitowanych. W ciągu 60 lat istnienia uczelni przygotowano 15 tysięcy fachowców, w tym 29 generałów.

Współczesny system kształcenia specjalistów służb ratowniczo-gaśniczych na Ukrainie datuje się od grudnia 1947 roku. Wówczas utworzono kijowskie kursy doskonalenia oficerów zmilitaryzowanych straży pożarnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ZSRR. Na dwóch kierunkach: korpusu dowódczego (15 miesięcy) i profilaktyki pożarowej (10 miesięcy) studiowało 200 słuchaczy. W większości byli to uczestnicy II wojny światowej. Słuchacze tych kursów przybywali ze wszystkich republik ZSRR (takie były zalecenia płynące z Moskwy), a byli to wyłącznie młodszy oficerowie zmilitaryzowanych straży pożarnych. Legitymowali się ukończonymi 8–10 klasami. Ze względu na niski poziom edukacji ogólnej i przeciąże-

nie programu przedmiotami polityczno-społecznymi prawie 60% absolwentów ukończyło kurs z ocenami dostatecznymi.

W roku 1952, opierając się na dorobku wyżej wymienionych kursów, utworzono Pożarniczo-Techniczną Szkołę Zawodową w Kijowie, która zapoczątkowała tworzenie zakładów naukowych nowego typu. Przyjmowano do niej osoby pracujące w pożarnictwie, z ukończonymi 8 klasami, oraz osoby cywilne po 9–10 klasach szkoły średniej. Liczba słuchaczy, którzy studiowali dwa lata, wzrosła do 840 osób.

W 1954 roku szkołę przeniesiono do Lwowa, a na jej siedzibę przeznaczono były cesarski zamek Franciszka Józefa. Zostały stworzone warunki kształcenia na wysokim poziomie fachowców służby pożarniczej. Lwowska uczelnia była w ZSRR jedną z najstarszych – po uczelniach pożarniczych w Leningradzie i Charkowie.

Od roku 1958 przyjmowano do niej również młodzież ze średnim wykształceniem, a absolwenci uczelni uzyskiwali tytuł technika i stopień pożarniczy porucznika służby wewnętrznej.

Rokrocznie uczelnia przygotowywała 180 specjalistów. Studia trwały dwa lata. Ciekawostką jest fakt, iż liczba przyjmowanych do szkoły Rosjan znacznie przewyższała liczbę Ukraińców. Na przykład w 1956 roku przyjęto 117 Rosjan, a Ukraińców tylko 43. Dopiero rok 1965 okazał się przełomowy, liczba studiujących na tej uczelni Ukraińców wzrosła.

Program nauczania obejmował przedmioty specjalistyczne, takie jak:

- profilaktyka pożarów,
- organizacja ochrony przeciwpożarowej,
- gaszenie pożarów,
- technika bezpieczeństwa pożarowego,
- a także przedmioty ogólne (społeczno-polityczne i wojskowe).

W roku 1970 wydłużono studia do 2 lat i 9 miesięcy, odpowiednio więcej uwagi poświęcono praktyce pożarniczej. Po drugim roku studiów słuchacze odbywali praktykę na etacie inspektora we wsiach ukraińskich i rosyjskich, a po trzecim roku – już w stopniach oficerskich – byli kierowani na praktyki, które trwały dwa miesiące.

Sprawna organizacja procesu naukowo-dydaktycznego oraz wysoki poziom i fachowość wykładowców doprowadziły do znakomitego przygotowania oficerskiej kadry pożarniczej. Około 80% słuchaczy w 1971 r. ukończyło szkołę z najwyższymi ocenami, a 15% uzyskało dyplomy z czerwonym paskiem.

Analiza planów i programów dydaktycznych świadczy o ich szerokim zakresie. Wykładano 21 przedmiotów w pięciu działach: społeczno-gospodarczym, ogólnym, specjalistycznym, przygotowania wojskowego i wychowania fizycznego oraz nauczania zawodowego. Oprócz tego nauczano fakultatywnie języka obcego, np. 2642 godziny w roku 1972. W programach studiów 75% czasu przeznaczano na dyscypliny specjalistyczne, takie jak:

- organizacja służby pożarniczej,
- wyposażenie pożarowo-techniczne,
- zapobieganie pożarom,
- taktyka pożarnicza.

Podczas egzaminów państwowych należało zaliczyć materiał z przedmiotów: historia KPZR, profilaktyka pożarowa, taktyka pożarnicza i wyposażenie techniczno-pożarowe.

Po przejściu na czteroletni cykl studiów wielkim zmianom uległ procentowy udział różnych przedmiotów w procesie nauczania. Wzrósł udział przedmiotów z cyklu społeczno-politycznego i wojskowego przygotowania – razem do 1500 godzin. Podwojono liczbę godzin przeznaczonych na praktyki i o 50% zwiększono godziny na staże. Plany i programy studiów nie zostały jednak radykalnie zmienione. Stało się to dopiero w roku 1990.

Po uzyskaniu przez Ukrainę niezależności państwowej władze oświatowe przyjrzały się programom nauczania, przede wszystkim w sferze gospodarczo-społecznej. W zreformowanych programach znalazły się nowe dyscypliny: historia Ukrainy, podstawy prawa konstytucyjnego Ukrainy, kultura Ukrainy i państw ościennych, fachowy język ukraiński. Niektóre zmiany wprowadzono w specjalnym cyklu, związanym z rozwojem technicznego wyposażenia w pożarnictwie.

W roku 2000 znowu wydłużono studia, miały one trwać już 5 lat. Zlikwidowano poprzednie cykle programowe i utworzono nowe trzy grupy: humanistyczną i społeczno-gospodarczą (11 przedmiotów), nauk podstawowych (8 przedmiotów) oraz zawodowych (33 przedmioty). Ogólna liczba godzin nauczania wyniosła 8968 bez przedmiotów dodatkowych. Dzięki wysiłkom kierownictwa uczelni znacznie poprawiła się baza materialno-techniczna. Otwarto 7 nowych sal laboratoryjnych, 30 obszernych gabinetów, oddano do użytku pomieszczenia dydaktyczne i sale sportowe.

Podczas studiów słuchacze i oficerowie szkoły brali udział w wielu akcjach ratowniczych: 459 osób dbało o bezpieczeństwo pod względem pożarowym na XXII Igrzyskach Olimpijskich w Tallinie, w 1986 roku słuchacze i oficerowie uczestniczyli w likwidacji awarii elektrowni atomowej w Czarnobylu i zostali za to odznaczeni wysokimi odznaczeniami państwowymi. Trzy grupy słuchaczy w 1989 r. prowadziły misję pokojową w Nagornym Karabachu, 400 słuchaczy zapewniało porządek w roku 2001 podczas wizyty Jana Pawła II we Lwowie.

Proces przebudowy i odnowy wszystkich sfer życia społecznego na Ukrainie, po osiągnięciu niezależności państwowej i politycznej, wymagał radykalnej reformy systemu kształcenia pracowników służb pożarniczej i ratowniczej. Na LPU-BiOL podjęto działania mające na celu podwyższenie poziomu naukowo-metodycznego przygotowania fachowców w tej dziedzinie. Wykłady były prowadzone w języku ukraińskim.

W czerwcu 2001 r. Pożarniczo-Techniczną Szkołę Zawodową przekształcono w Lwowski Instytut Bezpieczeństwa Pożarowego. Jego rektorem został generał-

-major służby wewnętrznej, doktor nauk pedagogicznych Mychajło Koziar. W tym samym roku po raz pierwszy przyjęto słuchaczy na studia dzienne na Wydział Bezpieczeństwa Pożarowego z pięcioletnim okresem nauczania, a także na wydział zaoczny (studia odpłatne). W roku 2002 otwarto adiunkturę (tj. wojskową aspiranturę) ze specjalności *bezpieczeństwo pożarowe*.

W roku 2006 uczelnia stała się Lwowskim Państwowym Uniwersytetem Bezpieczeństwa i Ochrony Ludności, przez co osiągnęła europejski poziom standardów oświatowych.

Dzisiaj Uniwersytet na swoich pięciu fakultetach przygotowuje bachelary, specjalistów i magistrów na takich kierunkach, jak: bezpieczeństwo pożarowe, gaszenie pożarów i prace ratowniczo-gaśnicze, ekologia i ochrona środowiska naturalnego, psychologia praktyczna oraz ochrona pracy.

W skład programu nauczania (8100 godzin) wchodzi trzy cykle zasadnicze: humanistyczny i społeczno-gospodarczy, przyrodniczo-naukowy oraz fachowego i praktycznego przygotowania. Oprócz tego do programu nauczania włączono dodatkowo 15 przedmiotów, które obejmują 1400 godzin lekcyjnych.

W ostatnich latach w LPUBiOL odbyła się zatem bardzo głęboka przemiana procesu nauczania, mająca na celu uzyskanie najlepszych wyników w przygotowywaniu fachowców o wyższym wykształceniu pożarniczo-technicznym w szerokim zakresie, zgodnie z wymaganiami teraźniejszości.

Mając na uwadze powiązanie systemu oświaty wyższej i przygotowanie fachowców w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej na poziomie europejskim oraz przyjęcie przez LPUBiOL postanowień Deklaracji bolońskiej, dokonano wielu wysiłków w celu poznania doświadczeń uczelni tego typu za granicą, a zwłaszcza w Polsce. Nawiązano ścisłą partnerską współpracę ze Szkołą Aspirantów PSP w Krakowie i Szkołą Główną Służby Pożarniczej w Warszawie. Analiza retrospektywna i porównawcza tej współpracy służy podwyższaniu poziomu specjalistycznego przygotowywania fachowców w dziedzinie pożarnictwa.

W 1939 roku utworzono w Warszawie Centralny Ośrodek Wyszczolenia Pożarniczego. Pierwszy kurs dla zawodowych oficerów pożarnictwa trwał od 1 marca do 31 lipca (został skrócony o miesiąc ze względu na zbliżającą się wojnę). Plan nauczania obejmował 33 przedmioty, 10 ogólnooświatowych, a pozostałe – specjalistyczne. Do pracy dydaktycznej pozyskano około 30 wykładowców i instruktorów, ale tylko jedna trzecia z nich to byli pracownicy stali. Kurs ukończyło 37 osób.

W okresie II wojny światowej w gmachu COWP utworzono w 1940 r. Centralną Szkołę Pożarniczą, której pierwszym komendantem został ppłk poż. Adam Biedroń-Kalinowski. Prowadzono w niej kursy dla zawodowych oficerów pożarnictwa, podoficerów, szeregowych i mechaników motopomp. W pierwszym kursie dla zawodowych oficerów pożarnictwa, trwającym od 20 listopada 1942 r. do 27 lutego 1943 r. uczestniczyło 64 słuchaczy.

Po wojnie prowadzenie kursów dla oficerów pożarnictwa w Centralnej Szkole Pożarniczej rozpoczęto w lipcu 1946 r. Placówka ta nazywała się tak do sierpnia 1948 r. Następnie nosiła nazwy: Centralny Ośrodek Wyszokolenia Pożarniczego (1948–1950, powrót do nazwy sprzed wojny), Centralna Oficerska Szkoła Pożarnicza (1950–1954), Szkoła Oficerów Pożarnictwa (od lipca 1954 r.) od stycznia 1952 r. kursy dla oficerów pożarnictwa trwały rok.

Szkołę Oficerów Pożarnictwa, kształcąca oficerów pożarnictwa na rocznych kursach od lipca 1954 r., w roku 1955 przekształcono w trzyletnią szkołę pomaturalną, zachowując jej nazwę. Naukę rozpoczęto we wrześniu. Kierował nią komendant i jego zastępca. Program nauczania liczył 1760 godzin lekcyjnych, 80% programu obejmowały przedmioty specjalistyczne. Słuchacze tworzyli batalion, podzielony na trzy kompanie.

W 1966 roku w szkole wprowadzono czteroletni cykl nauczania, zreformowano program i strukturę nauczania. Przez pierwszy rok słuchacze odbywali praktykę wstępną we Wrocławskiej Komendzie Straży Pożarnych. Przez następnych 5 semestrów mieli naukę w szkole. W ostatnim, ósmym semestrze, znowu opanowywali wiedzę i umiejętności zawodowe na praktyce w jednostkach straży pożarnych. Plan nauczania zawierał 29 przedmiotów i liczył 3397 godzin.

Doświadczeniem pozytywnym było wprowadzenie praktyki poprzedzającej naukę, podczas której słuchacze uświadamiali sobie istotę zawodu pożarniczego, jego plusy i minusy, konieczność opanowania gruntownej wiedzy teoretycznej i praktycznej, posiadania i rozwijania przydatnych w pożarnictwie cech psychofizycznych. Podobnie jak na ukraińskich uczelniach, program był obciążony zagadnieniami społeczno-politycznymi. Słuchacze kończyli też Studium Wojskowe.

Na poziom kształcenia i status dydaktyczny i społeczny tej szkoły miała wpływ kadra naukowo-dydaktyczna o wysokich kwalifikacjach oraz baza materialno-techniczna i dydaktyczna

Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 czerwca 1971 r., wykorzystując bazę lokalową i techniczno-dydaktyczną Szkoły Oficerów Pożarnictwa utworzono Wyższą Oficerską Szkołę Pożarniczą. Jej zadaniem było kształcenia i wychowanie specjalistów pożarnictwa, zdolnych do zajęcia stanowisk wymagających najwyższego poziomu przygotowania zawodowego. W latach 1971–1981 w WOSP wykładało 30 profesorów i doktorów, 63 magistrów inżynierów oraz 25 inżynierów.

Z reguły do uczelni przyjmowano 85% absolwentów liceów i techników mechaniczno-elektrycznych w wieku 18–20 lat. Liczba słuchaczy stanowiła: na studiach dziennych – 400 osób, na zaocznych – 200 osób. Plan nauczania obejmował przedmioty: społeczno-polityczne, podstawowe, techniki pożarniczej, zapobiegania pożarom i operacyjno-taktyczne. Oprócz tego pracowały dwa studia: języków obcych oraz wychowania fizycznego i sportu. Na wszystkie dyscypliny przeznaczono 4400 godzin, a z nich na dyscypliny specjalistyczne – 1976 godzin.

Plany nauczania uczelni pożarniczej we Lwowie i WOSP w Warszawie miały wiele wspólnego. Jednak czas poświęcony na przygotowanie specjalistyczne we Lwowie był dłuższy: 2600 godzin w porównaniu z 1976 godzinami w Warszawie. Czas przeznaczony na praktykę i staż był korzystniejszy w szkole w Warszawie.

Po rozwiązaniu WOSP, 18 stycznia 1982 r. utworzono Szkołę Główną Służby Pożarniczej w Warszawie i przeprowadzono szereg zmian strukturalnych. Wprowadzono cztery programy nauczania: 5-letni dzienny dla przygotowania magistrów, 4,5-letni zaoczny dla inżynierów, 2,5-letni zaoczny dla magistrów i roczny dla kursów podyplomowych. Program studiów magisterskich obejmował 41 przedmiotów (specjalistycznych, ogólnych, społeczno-politycznych i innych). Na jego realizację przeznaczono 4158 godzin. Po zakończeniu pięcioletniego nauczania absolwenci pisali pracę dyplomową, uzyskiwali tytuł magistra inżyniera pożarnictwa i stopień podporucznika.

Szkoła miała liczny zespół profesorów i wykładowców. W końcu lat osiemdziesiątych ubiegłego stulecia w uczelni pracowało 11 profesorów, 10 docentów oraz 84 magistrów inżynierów i magistrów. Między innymi Katedra Profilaktyki Pożarowej miała 30 pracowników naukowych, a Katedra Techniki Pożarniczej – 35. Corocznie szkołę kończyło 120–200 słuchaczy ze stopniami oficerskimi, którzy powiększali kadre pożarniczą. Kadra naukowo-dydaktyczna utrzymywała relacje naukowe z uczelniami pożarniczymi Ministerstwa Spraw Wewnętrznych ZSRR.

Po upadku w Polsce reżimu komunistycznego szeroko rozwijał się proces demokratyzacji społeczeństwa, przeprowadzone zostały radykalne zmiany w życiu politycznym, społecznym i gospodarczym, w zakresie szkolnictwa i edukacji, w tym szkolnictwa wyższego. Kierownictwo Szkoły Głównej Służby Pożarniczej, uwzględniając m.in. osiągnięcia i doświadczenia w kształceniu i przygotowaniu fachowców pożarnictwa we Francji, Wielkiej Brytanii, Niemczech, Szwecji, Finlandii, przeprowadziło przeobrażenia organizacji uczelni i zmiany w prowadzeniu procesów dydaktycznych i badań naukowych. Szkołę z jednowydziałowej przekształcono w dwuwydziałową. Od 2000 r. pożarniczą kadre oficerską oraz specjalistów w zakresie bezpieczeństwa pożarowego i cywilnego kształcono już na dwóch Wydziałach: Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Pożarowego (WIBP) i Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego (WIBC).

Nauka prowadzona była na poziomie inżynierskim i magisterskim, w systemach dziennym i zaocznym. Osoby pragnące doskonalić wiedzę zawodową mogły podejmować studia podyplomowe.

Studia inżynierskie na WIBP trwały 8 semestrów, absolwenci otrzymywali tytuł inżyniera pożarnictwa oraz stopień służbowy młodszego kapitana, najlepsi absolwenci mogli kontynuować naukę na studiach magisterskich, po ukończeniu których otrzymywali tytuł zawodowy magistra inżyniera pożarnictwa.

Na WIBC pełny cykl kształcenia w systemie dziennym trwał 7 semestrów, po 6. semestrze (we wrześniu) słuchacze odbywali czterotygodniową praktykę zawo-

dową. Studia te, o specjalności *inżynieria bezpieczeństwa cywilnego* kształciły przyszłych specjalistów w zakresie ochrony ludności przed skutkami zagrożeń naturalnych i cywilizacyjnych.

Obecnie na Wydziale Inżynierii bezpieczeństwa Pożarowego prowadzone są:

- stacjonarne studia I stopnia dla strażaków w służbie kandydackiej,
- stacjonarne I stopnia dla osób cywilnych,
- stacjonarne II stopnia dla strażaków w służbie kandydackiej,
- stacjonarne II stopnia dla osób cywilnych,
- niestacjonarne I stopnia dla funkcjonariuszy PSP,
- niestacjonarne I stopnia dla osób cywilnych,
- niestacjonarne II stopnia dla funkcjonariuszy PSP,
- studia podyplomowe.

Rodzaje studiów prowadzonych na Wydziale Inżynierii Bezpieczeństwa Cywilnego to:

- stacjonarne I stopnia,
- niestacjonarne I stopnia,
- studia podyplomowe.

W porównaniu z lwowską uczelnią studia w polskiej uczelni pożarniczej mają wszechstronniejszą treść kształcenia.

Od 16 lutego 2006 r. szkołą kieruje rektor-komendant dr hab. inż. Zoja Bednarek, prof. w SGSP. Pod jej kierownictwem pracuje wysoko wykwalifikowana kadra naukowo-dydaktyczna, która dzieli się ze studentami swą wiedzą, osiągnięciami naukowymi, umiejętnościami i doświadczeniem zawodowym.

Plany i programy nauczania w uczelniach pożarniczych we Lwowie i w Warszawie są prawie identyczne, ale różnią się liczbą godzin lekcyjnych, przeznaczonych na niektóre przedmioty. Na przykład na dyscypliny teoretyczne we lwowskiej uczelni przeznaczono 5044 godziny, a w Warszawie – 4428. Na obu uczelniach prawie jednakowa jest liczba wykładowców, około 100 i słuchaczy blisko 1500.

W miarę zacieśniania się związków Polski i Ukrainy z europejskim obszarem naukowo-oświatowym i uwzględniania postanowień Deklaracji bolońskiej w systemie oświaty wyższej, uczelnie obu państw dążą do jednego celu – kształcenia fachowców w dziedzinie ratownictwa i pożarnictwa na odpowiednio wysokim poziomie. Na dobrze wykształconych i wyszkolonych strażaków-ratowników zapotrzebowanie będzie zawsze.

PIŚMIENNICTWO

1. Держко Р.: Львівський інститут пожежної безпеки МНС України став університетом. „Пожежна безпека” 2006, nr 4, с. 57.
2. Киевские курсы підготовки офіцерского состава ВПО МВД. Исторический формуляр. Ч.І., с. 1–2.
3. Киевские курсы підготовки офіцерского состава ВПО МВД. Исторический формуляр. Ч.І., с. 25.

4. Козяр М.: Готуємо лицарів без страху і докору. „Голос України” 2006, 20 червня.
5. Львівському пожежно-технічному училищу МВС України – 50 років. Історична довідка. Львів 1998, с. 4.
6. Навчальні плани Львівського пожежно-технічного училища на 1962–1973, Архів ЛДУБЖ.
7. Turska H.: Rys historyczny kształcenia kadry pożarniczej do roku 1939. W: Tradycje Szkoły Głównej Służby Pożarniczej 1939–1989. Warszawa 1989, s. 11–13.
8. Bogdan W.: Budowa, odbudowa i rozbudowa Szkoły Oficerów Pożarnictwa w latach 1937–1971. Praca dyplomowa SOP, Warszawa 1972, s. 11–13.
9. Bieleń S.: Kształcenie zawodowych oficerów pożarnictwa w latach 1945–1949. W: Tradycje Szkoły Głównej Służby Pożarniczej 1939–1989, Warszawa 1989, s. 64.
10. Bieleń S.: System kształcenia oficerów pożarnictwa w latach 1950–1955. Tradycje Szkoły Głównej Służby Pożarniczej 1939–1989. Warszawa 1989.
11. Szkoła Oficerów Pożarnictwa. Rocznik 1955–1957. Warszawa 1982, s. 38.
12. Strzelczyk S.: Obozy szkoleniowe SOP w latach 1956–1971. Praca dyplomowa SOP, Warszawa 1972, s. 120.
13. Czerwiakowski J.: Kadra naukowo-dydaktyczna w wyższym szkolnictwie pożarniczym. W: Wyższe szkolnictwo pożarnicze 1971–1986, Warszawa 1986, s. 26.
14. Świtalska A.: SGSP zmienia oblicze. „Strażak” 2001, nr 4, s. 57.